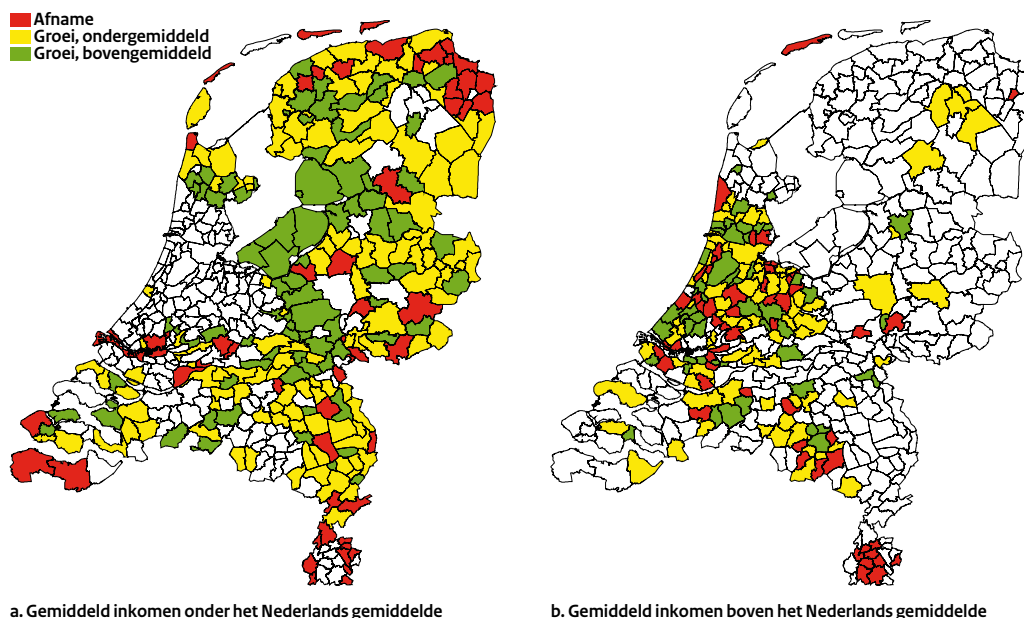

Figuur 4.18 Bevolkingsontwikkeling 1999-2009 naar bovengemiddeld/benedengemiddeld inkomen per inwoner

Toelichting:

Nederland is onderverdeeld in een deel met een lager dan gemiddeld inkomen en een hoger dan gemiddeld inkomen. De bevolkingsontwikkeling is daarbinnen verdeeld naar afname van het aantal inwoners, groei beneden het nationaal gemiddelde en groei boven het nationaal gemiddelde.

In figuur 4.18 zijn gemeenten ingedeeld naar de twee dimensies bevolkingsontwikkeling en gemiddeld inkomen (zie ook figuur 4.6a). Naast de gemeenten met een afname van het aantal inwoners in de laatste tien jaar is nog een onderscheid gemaakt tussen groei boven het nationaal gemiddelde en groei beneden het nationaal gemiddelde. Uit de kaartbeelden blijkt duidelijk dat er geen verband bestaat tussen de ontwikkeling van het aantal inwoners en het gemiddeld inkomen per inwoner. Ook in gebieden met een hoog gemiddeld inkomen is regelmatig sprake van een afname van het aantal inwoners. En van de gemeenten met een laag gemiddeld inkomen kent een aanzienlijk deel een bovengemiddelde groei van het aantal inwoners.

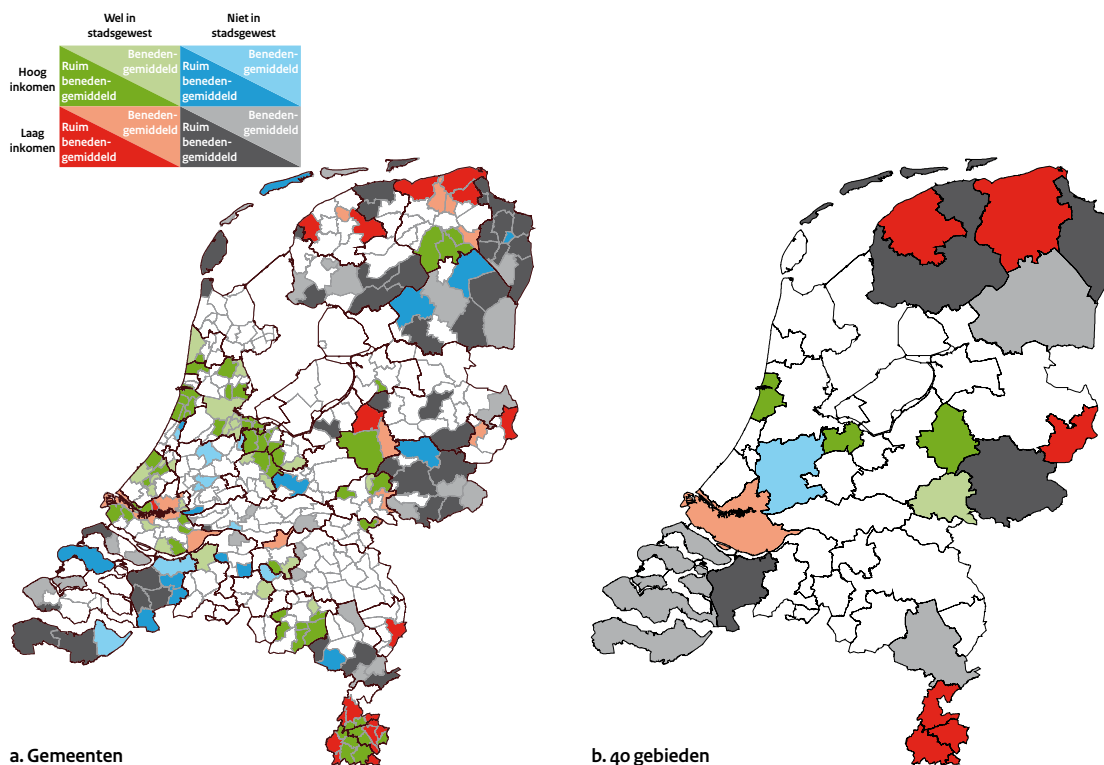
Zoals al eerder aangegeven kunnen beschouwingen over de bevolkingsontwikkeling van gemeenten beter niet worden ingeperkt door een indeling ‘wel of niet een bevolkingsafname’ in de huidige situatie. In figuur 4.9 werd de demografische ontwikkeling gebaseerd op zes verschillende indicatoren. Daarop is ook de indeling in figuur 4.19 gebaseerd. Weergegeven zijn slechts de gemeenten waar voor minstens vier van de zes indicatoren een bij het nationaal gemiddelde achterblijvende ontwikkeling resulteerde. Daardoor komen ook gemeenten in beeld waar de laatste tien jaar weliswaar het aantal inwoners niet is afgenomen, maar waar de demografische ontwikkelingen zodanig zijn dat een bevolkingsafname in de toekomst zeker tot de mogelijkheden behoort. In de donker gekleurde gebieden geldt dat in nog sterkere mate dan in de licht gekleurde gebieden. Naast de demografische ontwikkeling zijn er in de typologie in figuur 4.19 nog twee andere criteria gehanteerd, namelijk het gemiddeld inkomen per inwoner en het al dan niet liggen in een stadsgewest.

Naast een indeling van gemeenten is op basis van deze criteria ook een indeling van de veertig gebieden mogelijk (zie figuur 4.19.1b). Dan blijken er maar liefst zes (nationaal perifeer gelegen) stadsgewesten te zijn met een ruim benedengemiddelde demografische ontwikkeling en een inkomen per inwoner onder het nationaal gemiddelde. Stadsgewest Rotterdam valt ook binnen deze groep, hoewel de demografische ontwikkeling in mindere mate benedengemiddeld is dan in de nationaal perifeer gelegen stadsgewesten (de donkerrode gebieden). Er zijn ook zeven landelijke gebieden met een benedengemiddelde demografische ontwikkeling en een laag inkomen per inwoner, waarbij vier maal sprake is van een ruim benedengemiddelde demografische ontwikkeling (de donkergrijze gebieden: Oost Groningen, landelijk

Fryslân, Achterhoek en West Brabant). Zoals al eerder werd geconstateerd is dat voor West Brabant opvallend. In vier stadsgewesten gaat een laag gemiddeld inkomen gepaard met een benedengemiddelde demografische ontwikkeling, waarvan drie maal met een ruim benedengemiddelde demografische ontwikkeling (de groene gebieden). Voor de stadsgewesten Haarlem en Hilversum is dat, gezien het ruimtegebrek, niet verrassend. Eerder werd ook al geconstateerd dat de ruim benedengemiddelde demografische ontwikkeling wel verrassend is voor Apeldoorn. Er is slechts één landelijk gebied met een benedengemiddelde demografische ontwikkeling en een hoog gemiddeld inkomen, namelijk het Groene Hart (het blauwe gebied). Terwijl op het niveau van gemeenten nauwelijks een verband bestaat tussen de demografische ontwikkeling en het gemiddeld inkomen, geldt dat op regionaal niveau wel: Van de 19 gebieden met een benedengemiddelde demografische ontwikkeling is in maar liefst 14 gebieden het gemiddeld inkomen lager dan het nationaal gemiddelde (de rode en grijze gebieden).

De resultaten in figuur 4.19.1a zijn in figuur 4.19.2 nog op een andere wijze weergegeven, namelijk naar de onderverdeling in vier groepen. Een benedengemiddelde demografische ontwikkeling is voornamelijk te vinden in gemeenten met een hoog inkomen in stadsgewesten (de groene gebieden) en in gemeenten met een laag inkomen buiten stadsgewesten (de grijze gebieden). Dat spoort ook met het feit dat in gemeenten in stadsgewesten in het algemeen het inkomen hoger is dan gemiddeld en in gemeenten buiten stadsgewesten lager. Desalniettemin zijn er ook gemeenten buiten stadsgewesten met een hoog gemiddeld inkomen, waar sprake is van een benedengemiddelde demografische ontwikkeling (onder andere in Noord-Brabant). En er zijn gemeenten met benedengemiddelde demografische ontwikkelingen in stadsgewesten waar het gemiddeld inkomen juist laag is. Dat geldt vooral voor de nationaal perifeer gelegen stadsgewesten (Leeuwarden, Groningen, Enschede en de drie Zuid-Limburgse stadsgewesten). Overigens behoren alle vier Limburgse kernsteden tot deze categorie, evenals Rotterdam en Dordrecht.

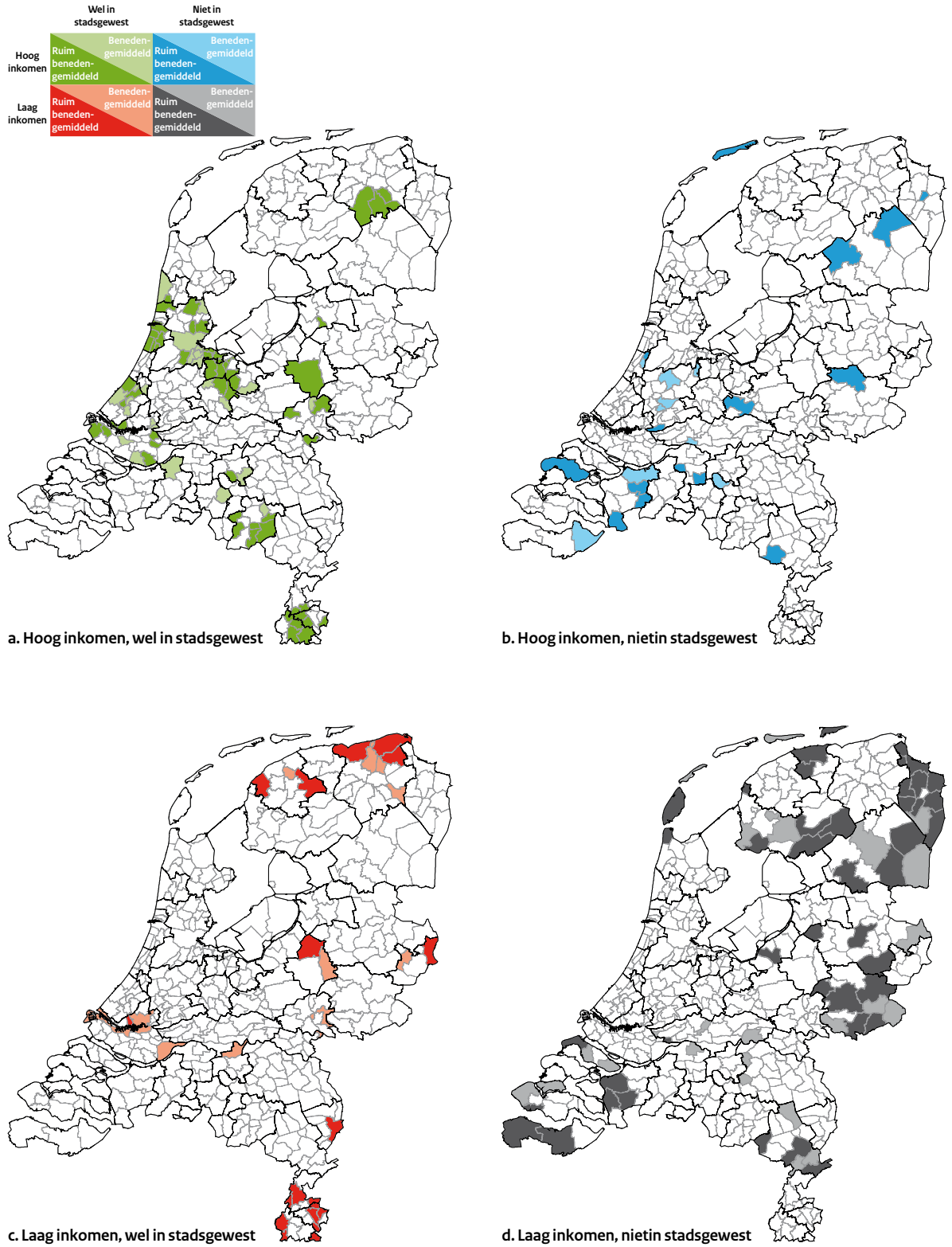
Figuur 4.19.1 Typologie gemeenten en gebieden met benedengemiddelde demografische ontwikkeling

Toelichting:

Weergegeven zijn slechts de gemeenten die in figuur 4.10 vier of meer maal onder het nationaal gemiddelde scoorden. Zij zijn naar twee criteria ingedeeld: naar het gemiddelde inkomen per inwoner (hoger of lager dan het nationaal gemiddelde) en naar het wel of niet gelegen zijn in een stadsgewest. Binnen de vierdeling is vervolgens nog een onderscheid gemaakt tussen de gemeenten die vier maal onder het nationaal gemiddelde scoorden ('benedengemiddeld') en de gemeenten die vijf of zes maal boven het nationaal gemiddelde scoorden ('ruim benedengemiddeld').

Figuur 4.19.2 Typologie gemeenten en gebieden met benedengemiddelde demografische ontwikkeling: uitsplitsing in vier typen

4.2.4 Typologie op basis van factoranalyse

In de laatste typologie die in dit rapport wordt gepresenteerd zijn, aan de hand van indicatoren, gemeenten samengevoegd (via 'clusteranalyse') die onderling sterk op elkaar lijken. Wanneer er veel indicatoren worden gekozen die, wat de scores van de gemeenten betreft, sterk op elkaar lijken, wordt de groepering van de gemeenten daardoor beïnvloed. Om dat te voorkomen is eerst een factoranalyse toegepast. In een factoranalyse worden indicatoren samengevoegd tot een kleiner aantal 'factoren'. Indicatoren die een min of meer vergelijkbaar ruimtelijk patroon kennen worden op basis van een statistische analyse toegerekend aan een 'factor'. De factoren zijn onderling onafhankelijk van elkaar. Hier wordt achtereenvolgens ingegaan op:

- De keuze van de indicatoren
- De resultaten van de factoranalyse
- De op basis van de factoranalyse gevormde groepen van gemeenten

Keuze van indicatoren

In tabel 4.1 staan de elf indicatoren die het uitgangspunt hebben gevormd voor de factoranalyse. Zij hebben betrekking op natuurlijke groei, binnenlandse migratie, ontwikkeling woningbouw/huishoudens en sociaal-economische positie⁴⁰.

Resultaten van de factoranalyse

De resultaten van de factoranalyse staan in tabel 4.2. Weergegeven zijn de zogenaamde 'factorscores'. Deze geven aan hoe groot het verband is tussen een indicator en een factor. De score kan maximaal 1 zijn en minimaal -1. Wanneer de score gelijk is aan 0 bestaat er geen enkel verband tussen een indicator en een factor. Wanneer de score 1 is, is er een maximaal positief verband, wanneer de score -1 is er een maximaal negatief verband. In de tabel zijn slechts de factorscores die hoger zijn dan 0.3 of lager zijn dan -0.3 weergegeven. Scores hoger dan 0.75 of lager dan -0.75 duiden op een zeer sterk verband. Zij zijn vet weergegeven. Het blijkt dat elke indicator met één van de factorscores in sterke mate samenhangt. Incidenteel is nog sprake van een zwakker verband met een andere factor.

Tabel 4.1 Indicatoren factoranalyse

Type indicatoren	Indicator
Natuurlijke groei	Relatief geboortecijfer: Het aantal levendgeborenen per inwoner, gemiddeld over de jaren 1999 t/m 2008
	Relatief sterftecijfer: Het aantal overledenen per inwoner, gemiddeld over de jaren 1999 t/m 2008
	Aandeel 65-plussers: Het percentage inwoners van 65 jaar of ouder als percentage van het totaal aantal inwoners (2007)
Binnenlandse migratie	Cohort 16-jarigen: Het aantal 23-jarigen als index van het aantal 16-jarigen zeven jaar eerder, gemiddeld over de laatste vijftien jaar.
	Cohort 30-jarigen: Het aantal 37-jarigen als index van het aantal 30-jarigen zeven jaar, gemiddeld over de laatste vijftien jaar
	Binnenlands migratiesaldo: Het binnenlands migratiesaldo als percentage van het totaal aantal inwoners, gemiddeld over de jaren 1999 tot en met 2008
Ontwikkeling woningbouw/huishoudens	Ontwikkeling woningen: De gemiddelde jaarlijkse procentuele ontwikkeling van het aantal woningen in de jaren 2003 tot en met 2007.
	Ontwikkeling huishoudens: De gemiddelde jaarlijkse procentuele ontwikkeling van het aantal huishoudens in de jaren 2003 tot en met 2007.
Sociaal-economische positie	Inkomen per inwoner: Gemiddeld besteedbaar inkomen per inwoner (ultimo 2003).
	Werkgelegenheidsfunctie: Het aantal arbeidsplaatsen per inwoner van 15 tot 65 jaar per dec. 2007.
	Opleidingsindex. Gemiddeld opleidingsniveau van de inwoners van een gemeente (gemiddelde over de jaren 2000 t/m 2006). De opleidingsniveaus basis, laag, middelbaar, hoog en wetenschappelijk hebben hierbij achtereenvolgens de gewichten 0, 1, 2, 3 en 4 gekregen.

⁴⁰ Om de indicatoren onderling vergelijkbaar te maken zijn ze alle omgezet in gestandaardiseerde scores (zogenaamde z-scores).

De vier factoren kunnen als volgt worden gekarakteriseerd:

- Gemeenten die hoog scoren op factor 1 hebben een hoog relatief geboortecijfer, maar juist een laag relatief sterftcijfer en een laag aandeel 65-plussers. Ook bestaat een licht positief verband met de ontwikkeling van het aantal woningen en huishoudens. Voor deze factor wordt het label 'natuurlijke groei' gehanteerd.
- Een hoog binnenlands migratiesaldo, een sterke groei van het aantal woningen en een sterke groei van het aantal huishoudens is representatief voor gemeenten die hoog scoren op factor 2. Voor deze factor wordt het label 'migratie' gehanteerd. Uit deze resultaten blijkt dat de ontwikkeling van woningbouw en huishoudens vooral samenhangt met (binnenlandse) migratie en minder met natuurlijke groei.
- Alle indicatoren die representatief zijn voor de sociaal-economische positie hangen sterk positief samen met factor 3. Gemeenten met een hoge score op deze factor kennen dus een hoge welvaart. Het label 'welvaart' wordt hiervoor gehanteerd.
- Gemeenten die hoog scoren op factor 4 kennen een sterke toename van jongeren (een positieve score op 'cohort 16-jarigen') en een sterke afname van dertigers (een negatieve score op 'cohort 30-jarigen'). Uit de cohortanalyses in vorige hoofdstukken werd duidelijk dat dit vooral karakteristiek is voor gemeenten met een belangrijke onderwijs- en werkgelegenheidsfunctie. Veelal zijn dat steden. Voor factor 4 wordt daarom het label 'stedelijkheid' gehanteerd.

Tabel 4.2 Factorscores van indicatoren

Indicatoren	Factor 1:	Factor 2: Migratie	Factor 3: Welvaart	Factor 4: Stedelijkheid
	Natuurlijke groei			
Relatief geboortecijfer	0.76			
Relatief sterftcijfer	-0.90			
Aandeel 65-plussers	-0.90			
Cohort 16-jarigen				0.91
Cohort 30-jarigen		0.36		-0.80
Binnenlands migratiesaldo		0.89		
Ontwikkeling woningen	0.39	0.81		
Ontwikkeling huishoudens	0.39	0.83		
Inkomen per inwoner			0.83	
Werkgelegenheidsfunctie			0.77	
Opleidingsindex			0.89	

De factor- en clusteranalyse is uitgevoerd voor 435 van de 441 gemeenten. De vier Friese Waddeneilanden en Rozendaal hebben zeer weinig inwoners, zodat toevallige/incidentele ontwikkelingen een te grote invloed hebben op de scores van de indicatoren. Zeewolde heeft zich pas recent ontwikkeld en kent daardoor op sommige indicatoren ook een zeer sterk van het gemiddelde afwijkende score ('uitbijters'). Dergelijke uitbijters kunnen binnen de toegepaste methodiek een versturende invloed hebben.

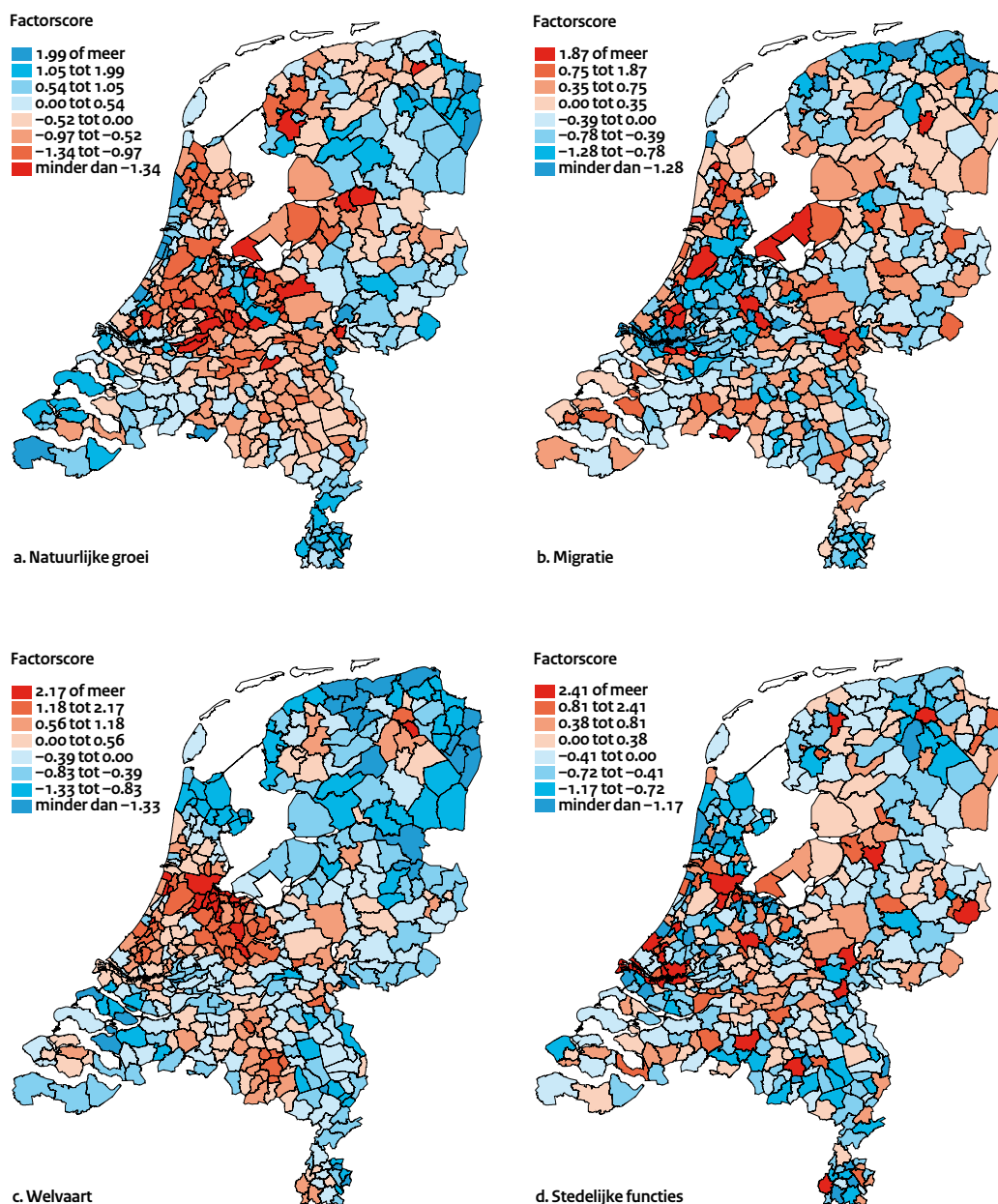
In figuur 4.20 staan de gemeentelijke scores op de vier factoren. Op de factor *natuurlijke groei* (figuur 4.20a) scoren onder andere alle Drentse gemeenten, gemeenten in het oostelijk deel van Groningen, in de Achterhoek, in het zuidelijk deel van Limburg, het westelijk deel van Noord-Brabant en in Zeeland benedengemiddeld. Dat geldt ook voor veel Hollandse kustgemeenten en de luxe woongemeenten in het Gooi/Utrechtse Heuvelrug. Dat laatste gebied ligt te midden van een gebied met centraal in Nederland gelegen gemeenten met een hoge score op deze factor. Ook het noordelijk deel van Noord-Holland, het oostelijk deel van Noord-Brabant en grote delen van Fryslân (in tegenstelling tot andere delen van het noorden) scoren bovengemiddeld.

De factor *migratie* (figuur 4.20b) laat vooral in de Randstad grote verschillen tussen gemeenten zien. De bevolkingsgroei is daar in sommige gebieden opgevangen in een beperkt aantal gemeenten met grote Vinex-locaties, terwijl elders de ontwikkeling is afgeknapen. Opvallend is dat vrijwel het gehele Groene Hart negatief scoort op deze factor. Dat hangt samen met restrictief ruimtelijk beleid, dat vooral de laatste jaren strikt is aangehouden. Als gevolg van de sterke groei in het verleden kent het gebied nog een laag aandeel 65-plussers en daardoor een laag sterftcijfer. Op de natuurlijke groei scoort het Groene Hart dus nog hoog, maar voortgezet restrictief ruimtelijk beleid zal op termijn leiden tot een sterk afnemende ontwikkeling van het aantal inwoners.

Een hoge score op de factor *welvaart* (figuur 4.20c) resulteert vooral in de Noordvleugel van de Randstad en, in iets mindere mate, in Haaglanden en oostelijk Noord-Brabant. De Rotterdamse regio scoort ook bovengemiddeld, maar minder dan de andere drie grootstedelijke gebieden. Buiten deze gebieden zijn het meestal stedelijke gebieden en hun omgeving die bovengemiddeld scoren. De scores op deze factor liggen veelal onder het gemiddelde in de nationaal perifeer gelegen regio's, vooral in grote delen van het noorden van Nederland.

Bij de factor *stedelijke functies* (figuur 4.20d) tenslotte, is het, conform de verwachting, zo dat alle kernsteden hoger dan gemiddeld scoren. Veelal scoren zij in de twee hoogste klassen in het kaartbeeld. Uitzonderingen daarop zijn Apeldoorn, Alkmaar, Sittard-Geleen en Venlo en de subkernen Velsen en Haarlemmermeer. Dat zijn alle steden die slechts een beperkte onderwijsfunctie op HBO-niveau vervullen.

Figuur 4.20 Factorscores per gemeente

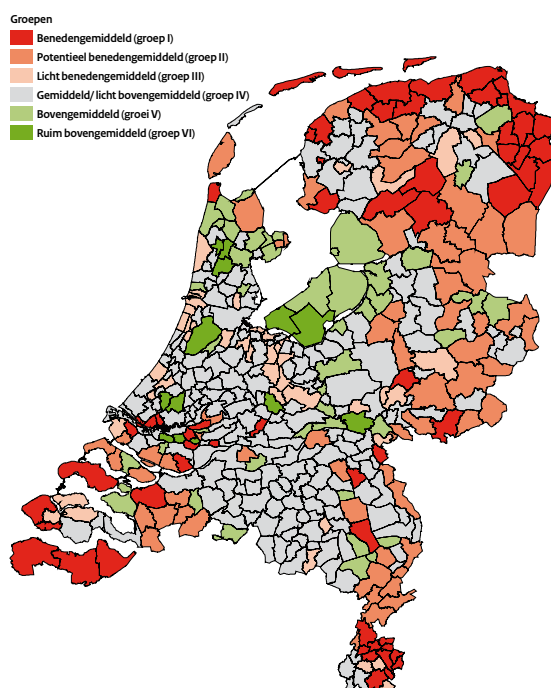
Toelichting:
Zie tekst. Friese Waddeneilanden, Zeewolde en Rozendaal buiten de analyse gehouden.

Op basis van de vier factorscores heeft een clusteranalyse plaatsgevonden. Daarbij zijn alle gemeenten ingedeeld in veertien groepen⁴¹. In figuur 4.21 staan de onderscheiden groepen. In bijlage III is per groep aangegeven welke gemeenten ertoe behoren. De scores per factor en indicator zijn voor elke groep weergegeven in figuur 4.22.

De veertien groepen zijn ingedeeld in zes 'hoofdgroepen' op basis van een beoordeling of het om een benedengemiddelde, een neutrale/licht bovengemiddelde of een bovengemiddelde ontwikkeling gaat. Die indeling in zes hoofdgroepen staat in figuur 4.21a. De aanduidingen bovengemiddeld/benedengemiddeld hebben daarbij betrekking op de bevolkingsdynamiek. In grote lijnen geldt dat voor gemeenten waaraan het label 'benedengemiddeld' (donkerrood in de kaart) is toegekend de demografische ontwikkelingen benedengemiddeld zijn, terwijl geen sprake is van een hoog welvaartsniveau. In gebieden met het label 'potentieel benedengemiddeld' (middenrood) zijn de scores op migratie en natuurlijke groei nog niet heel laag, maar ligt de welvaart wel ruim onder het nationaal gemiddelde. In gebieden met het label 'licht benedengemiddeld' (lichtrood) zijn de demografische ontwikkelingen benedengemiddeld, maar is wel sprake van een hoog welvaartsniveau.

In gebieden met het label 'bovengemiddeld' zijn de demografische ontwikkelingen bovengemiddeld (lichtgroen) en soms (de donkergroene gebieden) zelfs sterk bovengemiddeld.

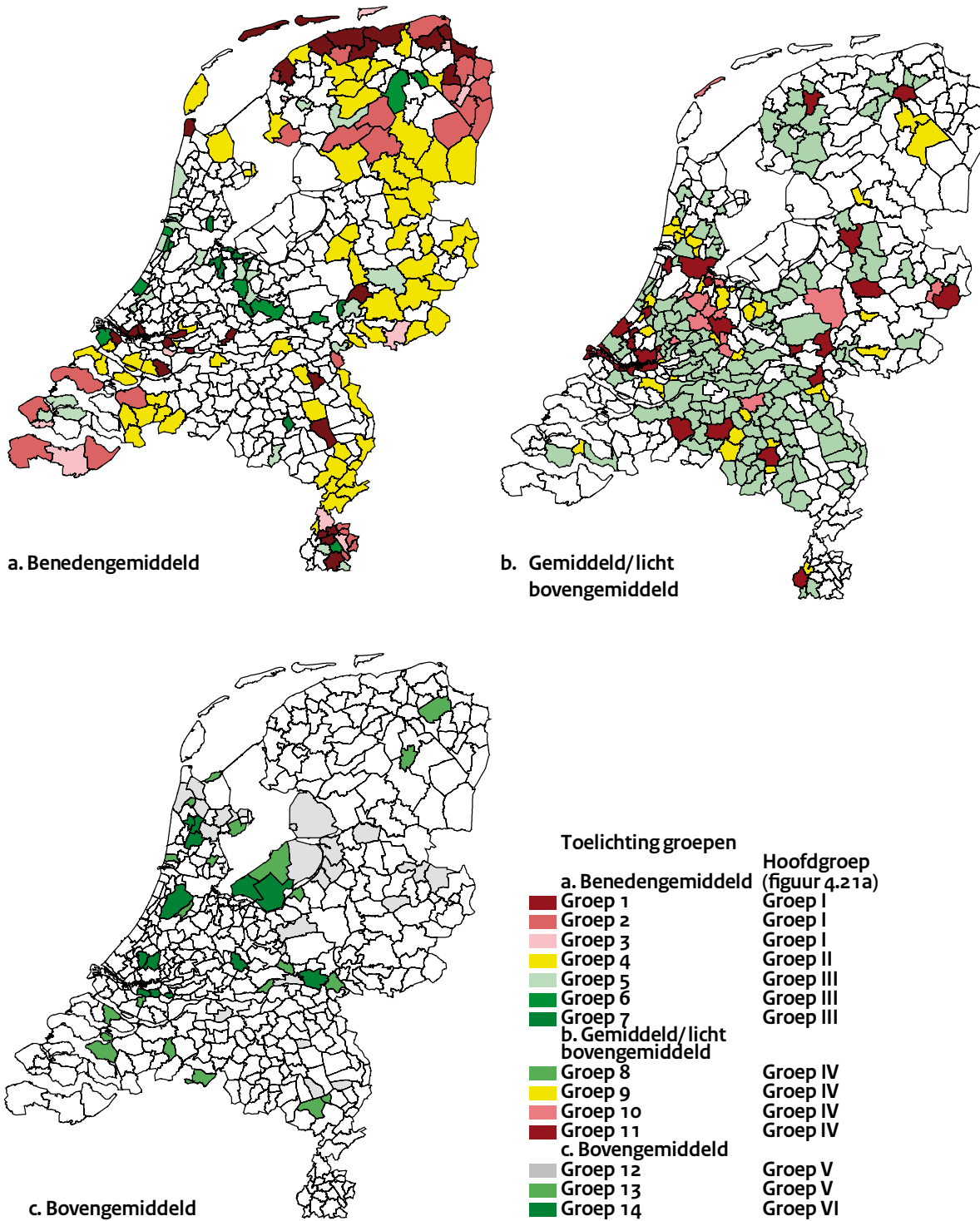
Figuur 4.21a Indeling in globale gebiedstypen (hoofdgroepen) naar bevolkingsdynamiek

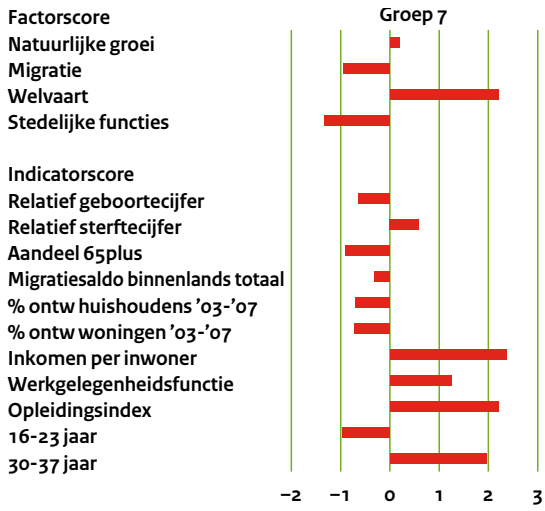
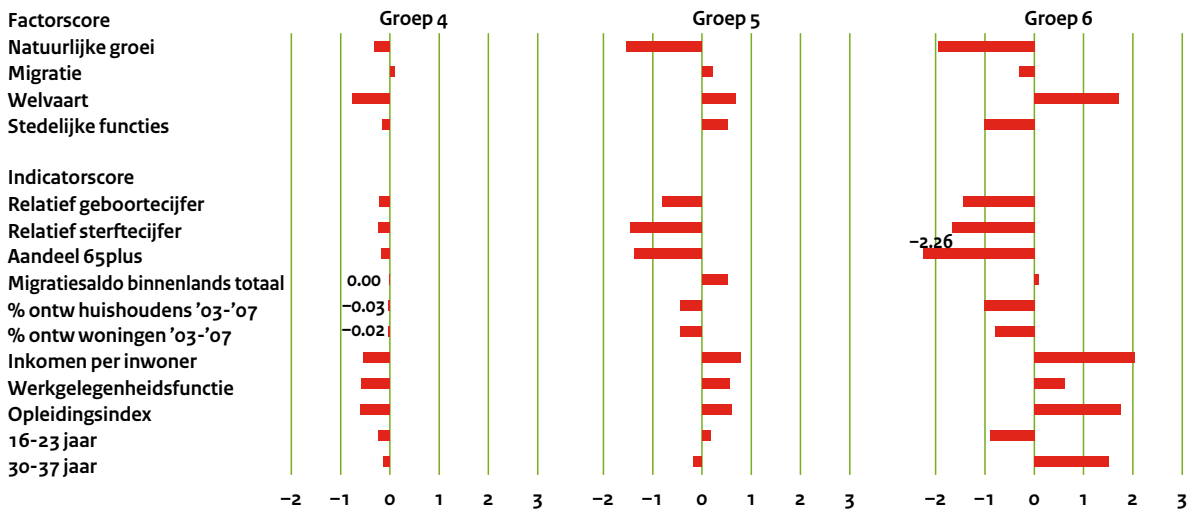
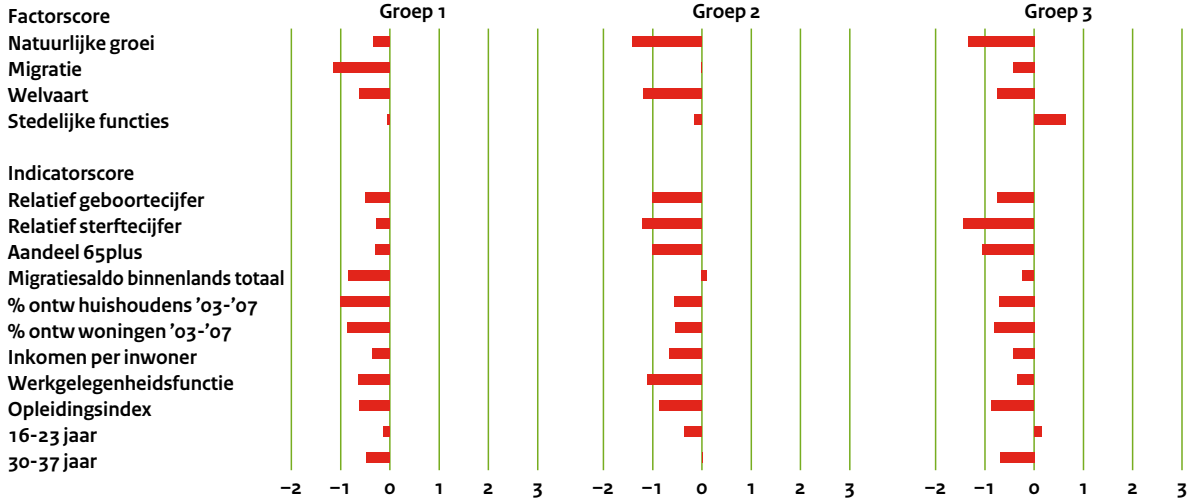
In meer detail zal de typering naar veertien typen worden besproken. Vooralsnog kan worden geconstateerd dat de gebieden met een benedengemiddelde of potentieel benedengemiddelde bevolkingsdynamiek vooral in de nationaal perifeer gelegen delen van Nederland te vinden zijn. Uitzonderingen daarop vormen vooral West-Brabant en suburbane gemeenten in de regio Rotterdam. Van de kernsteden scoren er slechts drie in de categorie licht benedengemiddeld (Hilversum en de subkernen Velsen en Zeist; alle in de Noordvleugel van de Randstad), twee in de categorie benedengemiddeld (de Zuid-Limburgse steden Sittard-Geleen en Heerlen) en één (Venlo) in de categorie potentieel benedengemiddeld. Anderzijds scoort ook slechts subkern Haarlemmermeer bovengemiddeld. Het grootste deel van de kernsteden van stadsgewesten valt dus binnen de hoofdgroep 'gemiddeld/licht bovengemiddeld'.

⁴¹ De vier Friese Waddeneilanden, Zeewolde en Rozendaal zijn achteraf toegewezen aan de groep waar zij de grootste gelijkenis mee vertonen op grond van hun scores op de indicatoren en de daaruit te berekenen factorscores.

Figuur 4.21b Indeling in gedetailleerde gebiedstypen naar bevolkingsdynamiek

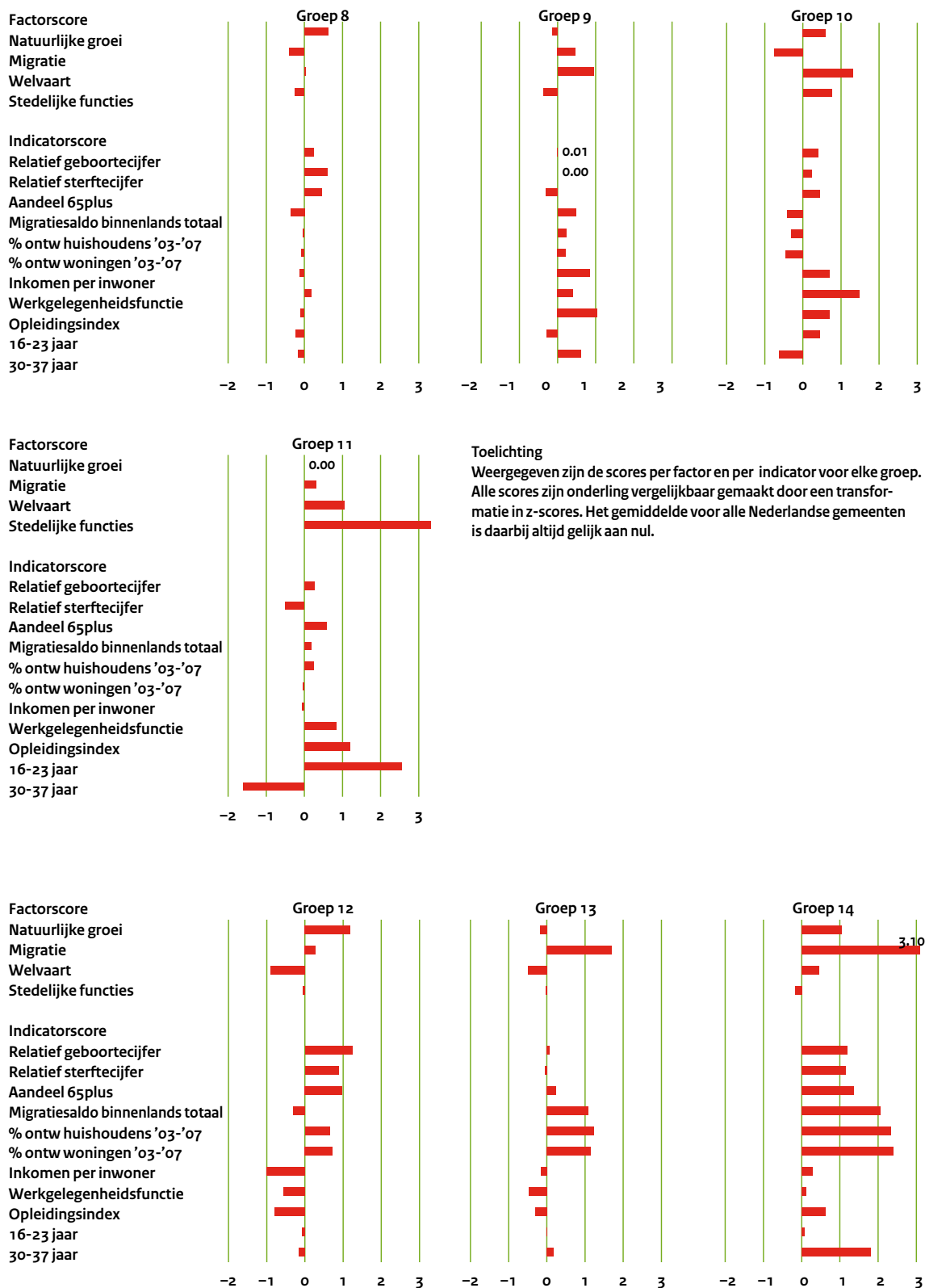

Figuur 4.22a Factorscores en indicatorscores per groep, benedengemiddelde bevolkingsdynamiek

Toelichting
 Weergegeven zijn de scores per factor en per indicator voor elke groep. Alle scores zijn onderling vergelijkbaar gemaakt door een transformatie in z-scores. Het gemiddelde voor alle Nederlandse gemeenten is daarbij altijd gelijk aan nul.

Figuur 4.22b Factorscores en indicatorscores per groep, gemiddelde en bovengemiddelde bevolkingsdynamiek

In figuur 4.21b staat de gedetailleerde indeling in veertien groepen. De groepen 1, 2, 3 zijn daarbij beoordeeld als 'benedengemiddeld' (hoofdgroep I), groep 4 als 'potentieel benedengemiddeld' (hoofdgroep II) en de groepen 5, 6 en 7 als 'licht benedengemiddeld' (hoofdgroep III).

Binnen de eerste drie hoofdgroepen ('benedengemiddeld') geldt het volgende (zie ook de profielen in figuur 4.22):

- In groep 1 scoren de gemeenten laag op migratie en, in wat mindere mate, op welvaart. Deze gemeenten liggen vooral langs de noordelijke kustgebieden in Noord-Nederland, in de regio rond Rotterdam en in Zuid-Limburg.
- In groep 2 ligt de natuurlijke groei en de welvaart ver onder het nationaal gemiddelde. Voor de migratie is daar echter geen sprake van. Deze gemeenten zijn te vinden in het oostelijk deel van Groningen, in delen van Fryslân, in Zeeland en rond Heerlen. In sommige van deze gemeenten verhult de niet lage score op 'migratie' het feit dat een lage demografische ontwikkeling kan worden voorzien. In het Noorden kunnen (binnenlandse) verhuizingen van asielzoekers (nadat zij zich via internationale migratie in een asielzoekerscentrum hadden gevestigd) de scores op migratie hoger hebben gemaakt. Het gaat daarbij echter niet om structurele factoren. En rond Heerlen ('Parkstad Limburg') wordt internationale migratie naar Duitse gemeenten over de grens niet in beschouwing genomen.
- Gemeenten in groep 3 scoren laag op migratie en vooral op natuurlijke groei. Ook op welvaart scoren deze gemeenten onder het gemiddelde. Wel is sprake van een bovengemiddelde score op stedelijke functies. Dit betreft een klein aantal gemeenten, met regionale kernen als Winschoten, Vlissingen, Terneuzen en de kernsteden Sittard-Geleen en Heerlen.
- Een groot aantal gemeenten behoort tot groep 4. Op migratie scoren deze gemeenten iets bovengemiddeld, maar op natuurlijke groei laag. Ook ligt de score op welvaart ruim onder het nationaal gemiddelde. Hoewel deze gemeenten op dit moment nog geen sterk benedengemiddelde demografische ontwikkeling kennen, kan dat wel worden voorzien in de komende jaren. Gebieden waar gemeenten van dit type zijn te vinden zijn zuidelijk Drenthe/noordelijk Overijssel, oostelijk Fryslân, Twente/Achterhoek, het middengedeelte van Limburg en westelijk Noord-Brabant. Met uitzondering van Twente/Achterhoek liggen zij tegen gebieden met veel gemeenten met benedengemiddelde scores aan, echter binnen Nederland iets centraler.
- Gemeenten in groep 5 scoren zeer laag op natuurlijke groei, maar licht bovengemiddeld op migratie en nog wat hoger op welvaart en stedelijke functies. Enerzijds vallen hier enkele kernsteden en regionale kernen onder (de kernsteden Hilversum, Zeist, Velsen; de regionale kernen Heerenveen, Sneek, Goes, Middelburg) en anderzijds enkele 'luxe' suburbs (voorbeelden zijn Rheden, Ubbergen, Baarn, Amstelveen, Zandvoort, Bergen, Rijswijk en Leidschendam-Voorburg). Een sterke groei van het aantal inwoners ligt hier niet in het verschiet, maar de kans op een sterke afname van de bevolkingsomvang moet klein worden geacht gezien het aantrekkelijke woonmilieu in deze gemeenten.
- Groep 6 is vergelijkbaar met groep 5, maar dan in extremere mate wat betreft de (lage) natuurlijke groei en (hoge) welvaart. Een verschil met groep 5 is dat gemeenten in deze groep veel lager scoren op stedelijke functies en ook iets benedengemiddeld scoren op migratie. Gemeenten in deze groep liggen hoofdzakelijk in de Randstad (Utrechtse Heuvelrug, De Bilt, Laren, Bloemendaal, Heemstede, Wassenaar, Westvoorne) en gedeeltelijk buiten de Randstad (Haren, Noordenveld, Renkum en Voerendaal).
- Evenals groep 6 en delen van groep 5 kunnen de gemeenten in groep 7 worden aangeduid als 'luxe suburbs'. De score op welvaart is voor deze groep het hoogst van alle 14 groepen. Een verschil met groep 6 is dat de score op natuurlijke groei hier niet laag is en op migratie juist lager. Deze gemeenten liggen voornamelijk in en rond het Gooi (Blaricum, Naarden, Muiden, Loenen, Abcoude). Verder behoren Landsmeer, Utrechtse Heuvelrug, Rozendaal en Nuenen tot deze groep.

Er zijn vier groepen van gemeenten die behoren tot de hoofdgroep 'gemiddeld/licht bovengemiddeld':

- Groep 8 bevat zeer veel gemeenten. Een iets bovengemiddelde score op natuurlijke groei gaat in gemeenten die tot deze groep behoren gepaard met een licht benedengemiddelde score op migratie. De score op welvaart is gemiddeld en op stedelijke functies iets benedengemiddeld. Van de kernsteden behoren slechts Alkmaar en Dordrecht tot deze groep. De gemeenten liggen zowel binnen als buiten stadsgewesten. Het overgrote deel van de gemeenten die liggen in de zogenaamde 'Opvulzone' in het Boomerang model (figuur 4.1) behoort tot deze groep. Ook in Noord-Brabant en het noordelijk deel van Limburg behoren zeer veel gemeenten tot deze groep. Daarnaast zijn er concentraties rond Groningen en Zwolle en in het westelijk deel van Fryslân. *Door de oogharen heenkijkend kan vanaf de sterkst verstedelijkte delen van de Randstad een kern-periferie patroon worden waargenomen, met eerst een ring van gemeenten in groep 8 (gemiddeld), vervolgens een ring van gemeenten in groep 4 (licht benedengemiddeld) en tenslotte, aan de randen van Nederland, gemeenten met een benedengemiddelde score (de groepen 1, 2 en 3).*

- De groepen 9, 10 en 11 scoren alle ruim bovengemiddeld op welvaart. Gemeenten in groep 9 kennen een licht bovengemiddelde score op migratie en een licht benedengemiddelde score op natuurlijke groei en stedelijke functies. Zij komen verspreid over Nederland voor, overigens veelal wel binnen stadsgewesten. Grote plaatsen die tot deze groep behoren zijn kernstad (en ex-groeistad) Amersfoort en subkern (en ex-groei-kern) Zoetermeer. Dat zijn gemeenten met een beperkte onderwijsfunctie (voor hoger onderwijs), waar de bevolking sterk is gegroeid. Hun score op 'cohort 16-jarigen' is daardoor vergeleken met andere steden laag en hun score op 'cohort 30-jarigen' hoog. De demografische ontwikkeling in die steden heeft dan ook suburbane karakteristieken.
- Vergeleken met groep 9 is de natuurlijke groei in gemeenten die behoren tot groep 10 hoger en de migratie lager. Ook is de score op stedelijke functies in groep 10 veel hoger. Gemeenten die tot deze groep behoren zijn suburbs in de Noordvleugel van de Randstad (Diemen en Weesp bij Amsterdam; diverse gemeenten aan de west- en zuidzijde van Utrecht) en enkele kernsteden/regionale centra elders in Nederland (Hengelo, Apeldoorn, 's-Hertogenbosch, Gouda, Capelle).
- Gemeenten in groep 11 hebben een uitgesproken profiel. De demografische ontwikkeling is er licht bovengemiddeld (licht bovengemiddeld voor migratie, gemiddeld voor natuurlijke groei) en de welvaart ruim bovengemiddeld. Wat dat betreft lijken deze gemeenten op de gemeenten in groep 9. Het grote verschil met groep 9 is echter de zeer hoge score op stedelijke functies in groep 11. Alle universiteitssteden vallen binnen deze groep, alsmede steden met veel HBO-onderwijs (Leeuwarden, Zwolle, Deventer, Haarlem, Den Haag en Breda).

Gemeenten met een bovengemiddelde score zijn verdeeld in drie groepen:

- Gemeenten in groep 12 hebben het predikaat 'bovengemiddeld' vooral te danken aan de hoge score op natuurlijke groei. Op migratie scoren deze gemeenten slechts licht bovengemiddeld en op welvaart zelfs benedengemiddeld. Deze gemeenten liggen vooral in de Kop van Noord-Holland en aan de oostzijde van Flevoland, delen van de Veluwe en Overijssel. Het betreft voornamelijk gemeenten in landelijke gebieden. Gedeeltelijk gaat het om gemeenten die vroeger een sterke bevolkingsgroei hebben gekend als gevolg van binnenlandse migratie, maar waar nu de migratiestromen zijn opgedroogd. Door de jonge leeftijdsopbouw ligt het geboortecijfer nog hoog en het sterftecijfer laag. En gedeeltelijk gaat het om gemeenten met veel zwaar gereformeerde inwoners (zie figuur 3.3), en daardoor een gemiddeld hoog geboortecijfer.
- Vergeleken met groep 12 ligt het accent voor gemeenten in groep 13 en 14 veel meer bij hoge migratiecijfers dan bij natuurlijke groei. De gemeenten in groep 13 scoren daarbij licht benedengemiddeld op natuurlijke groei en welvaart. Van een duidelijk ruimtelijk patroon is hier geen sprake. Assen en Lelystad behoren tot deze groep. Veelal gaat het om kleine gemeenten in landelijke gebieden, waarbij sommige een bescheiden centrumfunctie vervullen, ook op het gebied van woningbouw (bijvoorbeeld Oud-Beijerland, Etten-Leur, Schagen, Purmerend, Harderwijk).
- Groep 14 kent een zelfde type profiel als groep 13 (vooral een hoge score op migratie), maar dan met aanzienlijk hogere scores voor natuurlijke groei, migratie en welvaart. Hier heeft de laatste vijf jaar zeer veel woningbouw plaatsgevonden. Deze gemeenten zijn uiteraard te vinden in Flevoland (Almere en Zeewolde) en verder bij Alkmaar en Rotterdam (waar in gemeenten ten noorden en zuiden van de stad omvangrijke Vinex-locaties zijn ontwikkeld). Verder behoren Haarlemmermeer, Houten en Overbetuwe (tussen Arnhem en Nijmegen) tot deze groep.

In tabel 4.3 is aangegeven hoeveel gemeenten per provincie tot de veertien groepen behoren. Indien voor een provincie het aantal gemeenten in een groep hoger is dan op basis van het aandeel van die provincie in het totaal aantal gemeenten verwacht mocht worden, is dat met geel gemarkeerd. In tabel 4.4 zijn de provincies samengevoegd tot drie groepen, namelijk provincies die geheel of grotendeels in de nationale periferie liggen (Groningen, Fryslân, Drenthe, Overijssel, Zeeland en Limburg), provincies die geheel of grotendeels in de Intermediaire Zone liggen (Gelderland en Noord-Brabant) en provincies die geheel of grotendeels in de Randstad liggen (Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland, Flevoland). In tabel 4.3 zijn die provincies gemarkeerd met respectievelijk de kleuren groen, grijs en blauw. Er zij aan herinnerd dat in bijlage III een overzicht staat met alle gemeenten per groep, alsmede de provincie waar zij in liggen.

Tabel 4.3 Aantal gemeenten per provincie in de veertien groepen

Groep	Gr	Fr	Dr	Ov	Ze	Li	Ut	NH	ZH	Fl	NB	Ge	Groei
1	4	6				4		1	10		2	1	-0.2%
2	7	5	2		4	5					1	1	-0.3%
3	3	2			2	2			1			1	-0.2%
4	3	6	5	9		11		4	8		9	11	-0.1%
5		2			3	2	2	6	3		1	3	0.2%
6	1		1			1	2	3	2			1	-0.2%
7							3	4			1	1	0.1%
8	5	8		7	2	9	9	11	31		40	21	0.0%
9			3		1	2	3	9	7		5	4	0.1%
10		1		1			6	3	2		1	1	0.2%
11	1	1		3		1	1	2	4		3	3	0.5%
12				5		1	1	7	1	3	3	4	0.2%
13	1		1		1	2	1	6	2	1	2	3	0.3%
14							1	4	5	2		1	0.8%
Tot	25	31	12	25	13	6	29	60	76	6	68	56	

Toelichting:

Groei = Gemiddelde verwachte bevolkingsgroei in de periode 2009-2025 volgens het PEARL-model

Duidelijk is dat de eerste vier groepen veel voorkomen in de nationale periferie. Dat geldt vooral voor groep 2 en 3. Groep 1 is, naast de nationale periferie ook sterk vertegenwoordigd in de Randstad. Het gaat daarbij in alle gevallen om gemeenten in het zuidelijk deel van de provincie Zuid-Holland (de regio Rotterdam/Dordrecht). De groepen 6 en 7 (luxe suburbs met matige bevolkingsontwikkeling) komen voornamelijk voor in de Randstad. Dat geldt ook voor gemeenten met een gemiddelde/licht bovengemiddelde demografische ontwikkeling. In de Intermediaire Zone zijn vooral veel gemeenten van type 8 te vinden. Maar liefst 40 van de 68 Brabantse gemeenten vallen binnen deze groep. De groepen 9 en 10 zijn voornamelijk in de Randstad te vinden. Groep 11 bestaat uit grote en middelgrote steden, die verspreid over het land liggen.

Gemeenten met een bovengemiddelde ontwikkeling liggen vooral in Noord-Holland, Flevoland en Gelderland. In de drie noordelijke provincies vormen dit uitzonderingen.

Tabel 4.4 vat het patroon in tabel 4.3 samen. Gemeenten met een benedengemiddelde demografische ontwikkeling bevinden zich vooral in de nationaal perifeer gelegen gebieden (en binnen de Randstad vooral in Zuid-Holland). In de Randstad komen veel gemeenten voor met een bovengemiddelde demografische ontwikkeling of (in iets mindere mate) een gemiddelde/licht bovengemiddelde ontwikkeling. Waar sprake is van een benedengemiddelde demografische ontwikkeling, gaat het veelal om 'luxe suburbs' (de groepen 6 en 7). In de intermediaire zone is minder sprake van een uitgesproken oververtegenwoordiging van bepaalde groepen, met uitzondering van groep 8 (die van alle veertien gebiedstypen het meest 'gemiddelde' profiel heeft).

Tabel 4.4 Relatieve vertegenwoordiging van groepen voor een driedeling van Nederland

Groep	Nationaal perifeer	Intermediair	Randstad
1	1.51	0.38	1.01
2	2.78	0.28	0.00
3	2.47	0.32	0.23
4	1.56	1.08	0.47
5	0.96	0.65	1.29
6	0.82	0.32	1.64
7	0.00	0.79	2.01
8	0.65	1.52	0.92
9	0.53	0.94	1.44
10	0.40	0.47	1.89
11	0.95	1.12	0.95
12	0.72	1.00	1.24
13	0.76	0.89	1.29
14	0.00	0.27	2.38

Toelichting:

Het getal geeft voor een gebied aan het percentage van de gemeenten in een groep dat binnen het gebied ligt gedeeld door het percentage van alle Nederlandse gemeenten dat in het gebied ligt. Een score hoger dan 1 geeft dus aan dat de betreffende groep meer dan gemiddeld voorkomt in een gebied.

Bijlage I

Gebiedsindeling

Regionale arbeidsmarkten worden steeds complexer. De klassieke verdeling van een grote stad met een belangrijke werkgelegenheidsfunctie en een 'ommand' met suburbs die op die 'centrale kern' zijn gericht bestaat nog in sommige delen van Nederland. Elders echter is eerder sprake van een patroon van 'kris-kras relaties'. Om die nieuwe realiteit in beeld te brengen heeft Bureau Louter recentelijk een nieuwe indeling in stadsgewesten opgesteld die is gebaseerd op recente CBS-gegevens over pendel⁴² (het driejaarsgemiddelde voor de periode 2003/2005; de vorige indeling was gebaseerd op pendelgegevens van het begin van de jaren negentig). Omvang en richting van de pendelstromen zijn daarbij de bepalende factoren.

Eerst zijn alle gemeenten in Nederland met minstens 20.000 'inpendelaars' (werknemers bij bedrijven en instellingen, die buiten de stad wonen) afgebakend. In totaal zijn dat 36 gemeenten, die nader zijn onderverdeeld in vier groepen:

- Kernsteden. Er is geen gemeente waar meer dan 10% van de inwoners van een kernstad werkt.
- Subkernen. Tussen 10 en 20% van de inwoners werkt in een kernstad. Samen met die kernstad vormen zij de kern van een stadsgewest (Enschede/Hengelo, Utrecht/Zeist, Amsterdam/Haarlemmermeer, Haarlem/Velsen, Den Haag/Delft, Rotterdam/Dordrecht).
- Kernsuburbs plus. Meer dan 20% van de inwoners werkt in een kernstad. Zij hebben echter wel een positief pendelsaldo (Nieuwegein, Amstelveen, Rijswijk).
- Kernsuburbs min. Meer dan 20% van de inwoners werkt in een kernstad. Zij hebben een negatief pendelsaldo (Zaanstad, Zoetermeer, Capelle a/d IJssel).

Gemeenten waarvan meer dan 20% van de inwoners met een baan in een kernstad werkt, zijn toegewezen aan het stadsgewest van die stad. Aldus zijn 24 stadsgewesten gevormd, soms met meerdere kernen (zie bijvoorbeeld Amsterdam/Haarlemmermeer en Den Haag/Delft).

Alle overige gemeenten zijn onderverdeeld in 16 landelijke gebieden. Binnen die landelijke gebieden zijn nog regionale kernen onderscheiden. Daarvoor is sprake van 15.000 tot 20.000 inpendelaars en is het pendelsaldo bovendien positief. Als regionale kern zijn aangemerkt Assen, Deventer, Almelo, Doetinchem, Gouda, Oss en Roermond.

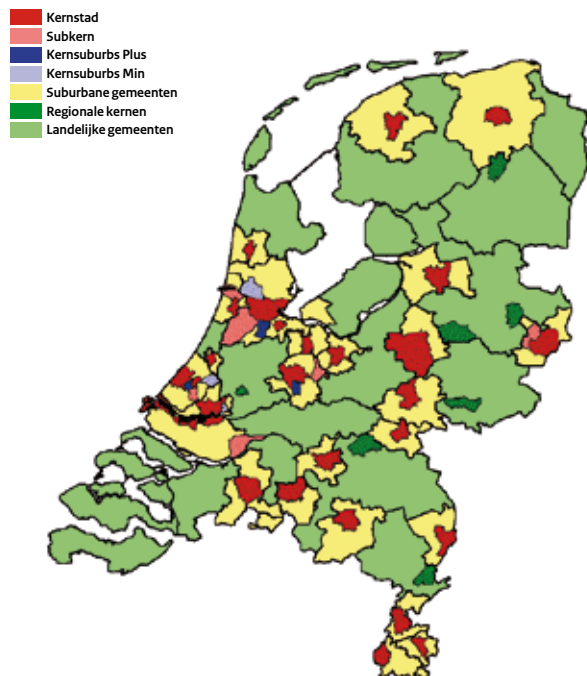
De belangrijkste gemeenten die niet de status van regionale kern hebben gekregen zijn:

- Ede: Weliswaar tussen 15.000 en 20.000 inpendelaars, maar een pendelsaldo dat precies in evenwicht is. Ede voldoet dus net niet aan de gestelde criteria.
- Westland, Almere, Helmond, Leidschendam-Voorburg en Schiedam. Er is weliswaar sprake van iets meer dan 15.000 inpendelaars, maar het pendelsaldo is negatief. Voor alle gemeenten geldt dat zij als suburbane gemeenten in een stadsgewest zijn aangemerkt. Met name Almere kent een zeer omvangrijk negatief pendelsaldo (vooral richting Amsterdam).

Uiteindelijk is sprake van een gedetailleerde indeling in 83 gebieden (kernen, suburbane gemeenten of landelijke gemeenten; zie figuur 1) en van een grofmazige indeling (stadsgewesten en landelijke gebieden; zie figuur 2).

⁴² De vier Friese Waddeneilanden, Zeewolde en Rozendaal zijn achteraf toegewezen aan de groep waar zij de grootste gelijkenis mee vertonen op grond van hun scores op de indicatoren en de daaruit te berekenen factorscores.

Figuur I.1 Indeling in 83 gebieden

Figuur I.2 Indeling in 40 gebieden

Bijlage II Methodologie en statistische bronnen

Statistische bronnen

Vrijwel alle basisgegevens zijn afkomstig van CBS Statline. Door Bureau Louter zijn alle gegevens gecorrigeerd voor gemeentelijke herindelingen. Daardoor konden door de tijd vergelijkbare reeksen worden opgesteld. Uitzonderingen vormen:

- Figuur 4.1. Dit kaartbeeld is in 1991 opgesteld door Peter Louter, destijds werkzaam bij de Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Figuur 4.2. De figuur is gebaseerd op onderzoek dat in opdracht van weekblad Elsevier is uitgevoerd door Bureau Louter. De scores zijn gebaseerd op 41 verschillende indicatoren, met als bronnen onder andere het CBS, LISA-gegevens (werkgelegenheidscijfers), gegevens van de Kamers van Koophandel (startende bedrijven), gegevens uit het IBIS (bedrijventerreinen) en het kantorenbestand van Rudolf Bak.
- De gegevens over het aantal werklozen in figuur 4.5 zijn ontleend aan de website UWV WERKbedrijf.
- De gegevens in figuur komen uit de Enquête Beroepsbevolking van het CBS.

Bepalen van rapportcijfers

De scores op de demografische ontwikkeling en de economische ontwikkeling zijn opgebouwd uit verschillende indicatoren. Om de indicatoren onderling vergelijkbaar te maken zijn de scores per indicator geordend van hoog naar laag en is vervolgens voor alle indicatoren aan de gemeente op exact dezelfde wijze een rapportcijfer toegekend (maximaal 10; minimaal 3). Daarbij zijn stapjes van een half gehanteerd. De kans op het scoren van een 6, 6.5 of 7 is hoger dan de kans op het scoren van een 10 of een 3. Het aantal tienden, negenenhalven, negens, enz. is volgens een vaste kansverdeling vastgesteld (zie tabel II.1). Indien een gemeente op alle indicatoren gemiddeld scoort, resulteert een 6.5.

Tabel II.1 Kansverdeling voor toekennen rapportcijfers

Rapportcijfer	Percentage
3	1%
3.5	3%
4	7%
4.5	13%
5	21%
5.5	31%
6	43%
6.5	57%
7	69%
7.5	79%
8	87%
8.5	93%
9	97%
9.5	99%
10	100%

Bijlage III Indeling gemeenten naar 14 typen

In tabel III.1 staan de Nederlandse gemeenten geordend naar de 14 typen volgens de in paragraaf 4.2.4 opgestelde typologie. Binnen de 14 typen zijn de gemeenten gegroepeerd naar provincie. Tevens is de ontwikkeling van het aantal inwoners in de periode 2009-2025, zoals bepaald in het PEARL-model (Planbureau voor de Leefomgeving/CBS) aangegeven.

Tabel III.1 Indeling van gemeenten naar 14 groepen

Gemeente	Provincie	Inwoners 1-1-2009	PEARL 2009-2025 % per jaar
Benedengemiddeld (1 t/m 7)			
Groep 1			
Delfzijl	Groningen	26,738	-1.0%
Loppersum	Groningen	10,543	-1.2%
De Marne	Groningen	10,597	-0.3%
Menterwolde	Groningen	12,493	-3.1%
Dongeradeel	Friesland	24,710	-0.2%
Ameland	Friesland	3,466	-0.4%
Franekeradeel	Friesland	20,590	-0.4%
Kollumerland c.a.	Friesland	13,053	0.1%
Terschelling	Friesland	4,739	0.0%
Ferwerderadiel	Friesland	8,828	-0.7%
Brummen	Gelderland	21,170	-0.4%
Den Helder	Noord-Holland	57,610	-0.6%
Brielle	Zuid-Holland	15,601	0.0%
Leerdam	Zuid-Holland	20,738	0.1%
Maassluis	Zuid-Holland	31,360	0.4%
Ridderkerk	Zuid-Holland	44,698	0.1%
Rozenburg	Zuid-Holland	12,475	-0.2%
Schiedam	Zuid-Holland	75,406	0.3%
Sliedrecht	Zuid-Holland	23,903	-0.1%
Strijen	Zuid-Holland	8,977	-0.2%
Vlaardingen	Zuid-Holland	70,331	0.2%
Nederlek	Zuid-Holland	14,198	0.1%
Deurne	Noord-Brabant	31,474	-0.1%
Mill en Sint Hubert	Noord-Brabant	11,042	0.0%
Beek	Limburg	16,599	-0.5%
Nuth	Limburg	15,754	0.0%
Schinnen	Limburg	13,477	-0.4%
Gulpen-Wittem	Limburg	14,576	-1.1%
Groepstotaal		635,146	-0.2%

Gemeente	Provincie	Inwoners 1-1-2009	PEARL 2009-2025 % per jaar
Benedengemiddeld (1 t/m 7) (vervolg)			
Groep 2			
Bellingwedde	Groningen	9,270	-1.3%
Stadskanaal	Groningen	33,457	0.0%
Scheemda	Groningen	14,219	-0.8%
Veendam	Groningen	27,985	0.0%
Vlagtwedde	Groningen	16,266	-0.4%
Eemsmond	Groningen	16,489	-0.9%
Reiderland	Groningen	6,979	-1.1%
Harlingen	Friesland	15,694	-0.5%
Ooststellingwerf	Friesland	26,284	-0.3%
Weststellingwerf	Friesland	25,784	-0.1%
Gaasterlân-Sleat	Friesland	10,274	-0.1%
Dantumadiel	Friesland	19,369	-0.8%
Borger-Odoorn	Drenthe	26,169	-0.6%
Westerveld	Drenthe	19,295	-0.3%
Groesbeek	Gelderland	18,996	0.1%
Hulst	Zeeland	27,889	0.3%
Veere	Zeeland	21,958	-0.1%
Schouwen-Duiveland	Zeeland	33,945	-0.1%
Sluis	Zeeland	24,105	-0.4%
Steenbergen	Noord-Brabant	23,252	-0.4%
Onderbanken	Limburg	8,144	0.0%
Landgraaf	Limburg	38,697	-0.6%
Brunssum	Limburg	29,544	0.3%
Kerkrade	Limburg	48,054	-0.5%
Simpelveld	Limburg	11,090	-0.4%
Groepstotaal		553,208	-0.3%
Groep 3			
Appingedam	Groningen	12,136	-1.2%
Winschoten	Groningen	18,336	-0.3%
Pekela	Groningen	13,099	-0.5%
Bolsward	Friesland	9,820	0.3%
Schiermonnikoog	Friesland	944	-1.1%
Oude IJsselstreek	Gelderland	40,008	-0.4%
Zwijndrecht	Zuid-Holland	44,276	0.1%
Terneuzen	Zeeland	55,144	0.0%
Vlissingen	Zeeland	44,732	0.3%
Heerlen	Limburg	89,347	-0.5%
Sittard-Geleen	Limburg	95,443	-0.4%
Groepstotaal		423,285	-0.2%
Groep 4			
Grootegast	Groningen	12,211	-0.1%
Hoogezand-Sappemeer	Groningen	34,542	0.2%
Winsum	Groningen	14,098	0.0%
Achtkarspelen	Friesland	28,132	-0.1%
het Bildt	Friesland	10,902	-0.3%
Opsterland	Friesland	29,796	-0.2%
Smallingerland	Friesland	55,213	0.3%
Nijefurd	Friesland	10,955	-0.4%
Tytsjerksteradiel	Friesland	32,257	-0.2%

Gemeente	Provincie	Inwoners 1-1-2009	PEARL 2009-2025 % per jaar
Benedengemiddeld (1 t/m 7) (vervolg)			
Coevorden	Drenthe	35,903	-0.2%
Emmen	Drenthe	109,465	0.4%
Hoogeveen	Drenthe	54,643	0.3%
De Wolden	Drenthe	23,480	-0.6%
Midden-Drenthe	Drenthe	33,566	-0.3%
Almelo	Overijssel	72,427	0.2%
Haaksbergen	Overijssel	24,481	-0.2%
Hardenberg	Overijssel	58,608	-0.2%
Hellendoorn	Overijssel	35,877	-0.3%
Losser	Overijssel	22,601	-0.2%
Ommen	Overijssel	17,436	-0.4%
Steenwijkerland	Overijssel	43,188	-0.1%
Hof van Twente	Overijssel	35,144	-0.4%
Dinkelland	Overijssel	26,080	-0.6%
Rijnwaarden	Gelderland	10,991	-0.5%
Aalten	Gelderland	27,450	-0.1%
Epe	Gelderland	32,997	-0.4%
Heerde	Gelderland	18,286	-0.7%
Millingen aan de Rijn	Gelderland	5,850	-0.5%
Voorst	Gelderland	23,713	-0.2%
Winterswijk	Gelderland	29,049	-0.1%
West Maas en Waal	Gelderland	18,360	-0.3%
Berkelland	Gelderland	45,161	-0.4%
Bronckhorst	Gelderland	37,868	-0.4%
Montferland	Gelderland	35,086	-0.3%
Enkhuizen	Noord-Holland	18,102	0.6%
Texel	Noord-Holland	13,682	-0.2%
Wieringermeer	Noord-Holland	12,562	0.9%
Stede Broec	Noord-Holland	21,314	0.0%
Alblasserdam	Zuid-Holland	18,836	0.4%
Bergambacht	Zuid-Holland	9,651	-0.1%
Dirksland	Zuid-Holland	8,349	-0.1%
Goedereede	Zuid-Holland	11,507	-0.3%
Hellevoetsluis	Zuid-Holland	39,661	-0.1%
Oostflakkee	Zuid-Holland	10,104	-0.3%
Korendijk	Zuid-Holland	10,922	-0.4%
Cromstrijen	Zuid-Holland	12,842	-0.5%
Bergen op Zoom	Noord-Brabant	65,597	-0.1%
Rucphen	Noord-Brabant	22,568	-0.4%
Woensdrecht	Noord-Brabant	21,717	-0.6%
Woudrichem	Noord-Brabant	14,367	0.0%
Zundert	Noord-Brabant	21,084	-0.3%
Gemert-Bakel	Noord-Brabant	28,514	0.1%
Halderberge	Noord-Brabant	29,277	-0.3%
Roosendaal	Noord-Brabant	77,477	0.0%
Landerd	Noord-Brabant	14,798	-0.2%
Beesel	Limburg	13,802	0.4%
Bergen (L.)	Limburg	13,406	-0.1%
Gennep	Limburg	17,092	0.0%
Helden	Limburg	19,577	-0.2%
Roermond	Limburg	54,647	0.1%
Stein	Limburg	25,831	-0.7%
Venlo	Limburg	91,472	0.0%

Gemeente	Provincie	Inwoners 1-1-2009	PEARL 2009-2025 % per jaar
Benedengemiddeld (1 t/m 7) (vervolg)			
Leudal	Limburg	36,759	-0.3%
Maasgouw	Limburg	24,473	-0.7%
Roerdalen	Limburg	21,334	-1.0%
Echt-Susteren	Limburg	32,034	-0.5%
Groepstotaal		1,939,174	-0.1%
Groep 5			
Heerenveen	Friesland	43,318	0.0%
Sneek	Friesland	33,257	0.0%
Lochem	Gelderland	33,375	-0.3%
Rheden	Gelderland	43,558	-0.6%
Ubbergen	Gelderland	9,378	0.2%
Baarn	Utrecht	24,329	-0.2%
Zeist	Utrecht	60,274	0.4%
Amstelveen	Noord-Holland	79,828	0.5%
Bergen (NH.)	Noord-Holland	31,191	-0.3%
Beverwijk	Noord-Holland	38,328	0.8%
Hilversum	Noord-Holland	84,285	0.3%
Velsen	Noord-Holland	67,612	-0.1%
Zandvoort	Noord-Holland	16,616	0.3%
Hillegom	Zuid-Holland	20,498	0.0%
Rijswijk	Zuid-Holland	46,702	-0.5%
Leidschendam-Voorburg	Zuid-Holland	72,702	1.0%
Goes	Zeeland	36,795	0.4%
Middelburg	Zeeland	47,496	0.8%
Noord-Beveland	Zeeland	7,325	0.1%
Valkenswaard	Noord-Brabant	30,874	-0.3%
Vaals	Limburg	9,809	-1.3%
Valkenburg aan de Geul	Limburg	17,094	-0.8%
Groepstotaal		854,644	0.2%
Groep 6			
Haren	Groningen	18,631	0.1%
Noordenveld	Drenthe	31,038	-0.2%
Renkum	Gelderland	31,771	0.0%
De Bilt	Utrecht	42,052	0.0%
Utrechtse Heuvelrug	Utrecht	48,935	-0.3%
Bloemendaal	Noord-Holland	22,046	-0.4%
Heemstede	Noord-Holland	25,648	-0.1%
Laren	Noord-Holland	11,528	-0.2%
Westvoorne	Zuid-Holland	14,034	-0.4%
Wassenaar	Zuid-Holland	25,888	-0.2%
Voerendaal	Limburg	12,767	-0.2%
Groepstotaal		284,338	-0.2%
Groep 7			
Rozendaal	Gelderland	1,504	0.2%
Abcoude	Utrecht	8,675	0.0%
Bunnik	Utrecht	14,417	-0.2%
Loenen	Utrecht	8,431	-0.3%
Blaricum	Noord-Holland	8,983	0.7%
Landsmeer	Noord-Holland	10,155	0.4%

Gemeente	Provincie	Inwoners 1-1-2009	PEARL 2009-2025 % per jaar
Benedengemiddeld (1 t/m 7) (vervolg)			
Muiden	Noord-Holland	6,576	-0.1%
Naarden	Noord-Holland	17,084	0,1%
Nuenen c.a.	Noord-Brabant	22,448	0.1%
Groepstotaal		98,273	0.1%
Gemiddeld/licht bovengemiddeld (8 t/m 11)			
Groep 8			
Bedum	Groningen	10,465	-0.1%
Ten Boer	Groningen	7,439	0.2%
Leek	Groningen	19,447	0.1%
Marum	Groningen	10,295	-0.4%
Zuidhorn	Groningen	18,489	0.0%
Skarsterlân	Friesland	27,168	-0.2%
Boarnsterhim	Friesland	19,310	-0.1%
Leeuwarderadeel	Friesland	10,362	-0.4%
Lemsterland	Friesland	13,608	0.0%
Menaldumadeel	Friesland	13,708	-0.3%
Littenseradiel	Friesland	10,936	-0.1%
Wymbritseradiel	Friesland	16,039	-0.3%
Wûnseradiel	Friesland	11,838	-0.5%
Borne	Overijssel	21,125	0.2%
Dalfsen	Overijssel	27,034	0.1%
Oldenzaal	Overijssel	31,766	-0.1%
Raalte	Overijssel	36,871	-0.2%
Wierden	Overijssel	23,445	-0.1%
Olst-Wijhe	Overijssel	17,505	-0.7%
Zwartewaterland	Overijssel	21,918	0.1%
Beuningen	Gelderland	25,319	0.1%
Buren	Gelderland	25,667	-0.4%
Doesburg	Gelderland	11,507	0.2%
Druuten	Gelderland	18,099	0.1%
Duiven	Gelderland	25,516	-0.3%
Ede	Gelderland	107,668	0.4%
Ermelo	Gelderland	26,312	-0.5%
Geldermalsen	Gelderland	26,294	-0.2%
Hattem	Gelderland	11,710	-0.1%
Maasdriel	Gelderland	23,843	-0.1%
Nijkerk	Gelderland	39,079	0.0%
Putten	Gelderland	23,449	-0.4%
Scherpenzeel	Gelderland	9,151	-0.1%
Westervoort	Gelderland	15,283	-0.7%
Wijchen	Gelderland	39,952	-0.2%
Zaltbommel	Gelderland	26,227	-0.2%
Zevenaar	Gelderland	31,796	0.0%
Nunspeet	Gelderland	26,675	-0.2%
Neerijnen	Gelderland	11,851	-0.2%
Lingewaal	Gelderland	10,926	-0.1%
Oost Gelre	Gelderland	30,033	-0.2%
Bunschoten	Utrecht	19,752	0.2%
Eemnes	Utrecht	8,879	0.4%
Leusden	Utrecht	28,606	0.2%
Lopik	Utrecht	14,154	-0.5%

Gemeente	Provincie	Inwoners 1-1-2009	PEARL 2009-2025 % per jaar
Gemiddeld/licht boven-gemiddeld (8 t/m 11) (vervolg)			
Montfoort	Utrecht	13,506	-0.3%
Veenendaal	Utrecht	62,058	0.4%
Woudenberg	Utrecht	11,751	0.3%
Wijk bij Duurstede	Utrecht	23,256	-0.5%
Oudewater	Utrecht	9,903	-0.5%
Alkmaar	Noord-Holland	93,457	0.3%
Beemster	Noord-Holland	8,581	0.4%
Edam-Volendam	Noord-Holland	28,482	-0.1%
Haarlemmerliede c.a.	Noord-Holland	5,426	-0.5%
Harenkarspel	Noord-Holland	15,977	0.2%
Hoorn	Noord-Holland	69,301	0.3%
Huizen	Noord-Holland	42,004	-0.1%
Opmeer	Noord-Holland	11,291	0.4%
Zeevang	Noord-Holland	6,296	-0.5%
Zaanstad	Noord-Holland	143,837	0.6%
Waterland	Noord-Holland	16,951	0.0%
Alphen aan den Rijn	Zuid-Holland	72,138	-0.1%
Bodegraven	Zuid-Holland	19,452	-0.4%
Boskoop	Zuid-Holland	15,139	0.3%
Dordrecht	Zuid-Holland	118,390	0.0%
Gorinchem	Zuid-Holland	34,641	0.2%
Hardinxveld-Giessendam	Zuid-Holland	17,547	0.1%
Katwijk	Zuid-Holland	61,260	0.4%
Leiderdorp	Zuid-Holland	26,484	-0.2%
Lisse	Zuid-Holland	22,312	0.0%
Moordrecht	Zuid-Holland	8,136	0.8%
Nieuwerkerk aan den IJssel	Zuid-Holland	21,673	0.6%
Bernisse	Zuid-Holland	12,541	0.3%
Nieuwkoop	Zuid-Holland	26,767	-0.3%
Noordwijk	Zuid-Holland	25,358	0.1%
Noordwijkerhout	Zuid-Holland	15,392	0.0%
Reeuwijk	Zuid-Holland	12,962	0.3%
Schoonhoven	Zuid-Holland	12,020	0.0%
Spijkenisse	Zuid-Holland	72,657	-0.1%
Vlist	Zuid-Holland	9,813	-0.3%
Waddinxveen	Zuid-Holland	25,377	0.0%
Zoeterwoude	Zuid-Holland	8,191	-0.4%
Ouderkerk	Zuid-Holland	8,153	-1.0%
Giessenlanden	Zuid-Holland	14,421	-0.2%
Graafstroom	Zuid-Holland	9,821	-0.7%
Liesveld	Zuid-Holland	9,725	0.0%
Zederik	Zuid-Holland	13,396	0.0%
Zevenhuizen-Moerkapelle	Zuid-Holland	10,399	1.8%
Rijnwoude	Zuid-Holland	18,681	0.4%
Westland	Zuid-Holland	99,512	0.5%
Midden-Delfland	Zuid-Holland	17,607	-0.1%
Kaagen Braassem	Zuid-Holland	25,414	0.0%
Borsele	Zeeland	22,563	-0.1%
Reimerswaal	Zeeland	21,327	0.1%
Best	Noord-Brabant	29,029	0.0%
Boxmeer	Noord-Brabant	28,583	-0.3%
Boxtel	Noord-Brabant	30,317	0.1%
Dongen	Noord-Brabant	25,385	0.1%

Gemeente	Provincie	Inwoners 1-1-2009	PEARL 2009-2025 % per jaar
Gemiddeld/licht boven-gemiddeld (8 t/m 11) (vervolg)			
Eersel	Noord-Brabant	18,087	-0.4%
Geertruidenberg	Noord-Brabant	20,802	-0.2%
Gilze en Rijen	Noord-Brabant	25,818	-0.2%
Goirle	Noord-Brabant	22,458	-0.2%
Grave	Noord-Brabant	12,625	-0.5%
Haaren	Noord-Brabant	13,714	-0.4%
Helmond	Noord-Brabant	87,700	0.3%
Heusden	Noord-Brabant	43,023	0.1%
Lith	Noord-Brabant	6,674	-0.2%
Loon op Zand	Noord-Brabant	22,958	-0.1%
Oirschot	Noord-Brabant	17,792	0.1%
Oosterhout	Noord-Brabant	54,243	0.2%
Oss	Noord-Brabant	77,065	0.1%
Schijndel	Noord-Brabant	22,888	-0.1%
Sint-Michielsgestel	Noord-Brabant	28,273	-0.2%
Sint-Oedenrode	Noord-Brabant	17,438	0.0%
Someren	Noord-Brabant	18,221	0.0%
Uden	Noord-Brabant	40,356	0.0%
Veghel	Noord-Brabant	37,110	0.2%
Veldhoven	Noord-Brabant	43,008	0.0%
Waalwijk	Noord-Brabant	45,743	0.0%
Werkendam	Noord-Brabant	26,410	0.0%
Heeze-Leende	Noord-Brabant	15,184	-0.4%
Laarbeek	Noord-Brabant	21,724	0.0%
Reusel-De Mierden	Noord-Brabant	12,424	0.2%
Maasdonk	Noord-Brabant	11,225	0.0%
Cuijk	Noord-Brabant	24,330	-0.1%
Sint-Anthonis	Noord-Brabant	11,799	-0.1%
Cranendonck	Noord-Brabant	20,281	-0.3%
Moerdijk	Noord-Brabant	36,670	-0.2%
Drimmelen	Noord-Brabant	26,620	-0.4%
Bernheze	Noord-Brabant	29,579	-0.1%
Alphen-Chaam	Noord-Brabant	9,420	-1.0%
Bergeijk	Noord-Brabant	18,089	-0.2%
Bladel	Noord-Brabant	19,134	-0.3%
Geldrop-Mierlo	Noord-Brabant	38,024	-0.2%
Arcen en Velden	Limburg	8,716	-0.3%
Eijsden	Limburg	11,427	-0.9%
Kessel	Limburg	4,259	0.2%
Maasbree	Limburg	13,057	0.0%
Margraten	Limburg	13,347	-0.9%
Venray	Limburg	39,232	0.0%
Weert	Limburg	48,300	-0.1%
Meerlo-Wanssum	Limburg	7,769	-0.2%
Horst aan de Maas	Limburg	29,282	-0.1%
Groepstotaal		3,763,474	0.0%
Groep 9			
Meppel	Drenthe	32,075	0.7%
Aa en Hunze	Drenthe	25,644	-0.1%
Tynaarlo	Drenthe	32,202	-0.8%
Culemborg	Gelderland	27,430	-0.1%
Doetinchem	Gelderland	56,134	-0.4%

Gemeente	Provincie	Inwoners 1-1-2009	PEARL 2009-2025 % per jaar
Gemiddeld/licht boven-gemiddeld (8 t/m 11) (vervolg)			
Heumen	Gelderland	16,659	-0.4%
Zutphen	Gelderland	46,982	0.2%
Amersfoort	Utrecht	143,338	0.8%
Soest	Utrecht	45,733	0.2%
IJsselstein	Utrecht	34,222	-0.1%
Graft-De Rijp	Noord-Holland	6,471	0.2%
Bussum	Noord-Holland	31,968	0.0%
Castricum	Noord-Holland	34,729	-0.2%
Heiloo	Noord-Holland	22,207	0.3%
Oostzaan	Noord-Holland	9,209	-0.2%
Ouder-Amstel	Noord-Holland	13,113	0.2%
Uitgeest	Noord-Holland	12,432	0.2%
Wormerland	Noord-Holland	15,901	-0.4%
Wijdemeren	Noord-Holland	23,360	-0.2%
Krimpen aan den IJssel	Zuid-Holland	28,928	0.1%
Oegstgeest	Zuid-Holland	22,576	0.0%
Binnenmaas	Zuid-Holland	28,889	0.1%
Papendrecht	Zuid-Holland	31,695	-0.1%
Voorschoten	Zuid-Holland	22,979	0.3%
Zoetermeer	Zuid-Holland	120,947	0.1%
Teylingen	Zuid-Holland	35,520	0.0%
Kapelle	Zeeland	12,269	0.7%
Hilvarenbeek	Noord-Brabant	15,072	-0.1%
Oisterwijk	Noord-Brabant	25,736	-0.2%
Son en Breugel	Noord-Brabant	15,519	-0.5%
Vught	Noord-Brabant	25,281	-0.1%
Waalre	Noord-Brabant	16,537	0.0%
Meerssen	Limburg	19,700	-0.4%
Mook en Middelaar	Limburg	8,041	-0.4%
Groepstotaal		1,059,498	0.1%
Groep 10			
Vlieland	Friesland	1,146	-1.2%
Hengelo (O.)	Overijssel	80,929	0.1%
Apeldoorn	Gelderland	155,228	0.0%
Breukelen	Utrecht	14,657	-0.2%
Maarssen	Utrecht	39,642	0.0%
Nieuwegein	Utrecht	61,022	0.1%
Vianen	Utrecht	19,669	-0.2%
Woerden	Utrecht	48,852	0.0%
De Ronde Venen	Utrecht	34,530	0.3%
Diemen	Noord-Holland	24,366	0.3%
Uithoorn	Noord-Holland	27,681	0.4%
Weesp	Noord-Holland	17,551	0.4%
Capelle aan den IJssel	Zuid-Holland	65,352	0.1%
Gouda	Zuid-Holland	70,901	0.5%
's-Hertogenbosch	Noord-Brabant	137,802	0.5%
Groepstotaal		799,328	0.2%

Gemeente	Provincie	Inwoners 1-1-2009	PEARL 2009-2025 % per jaar
Gemiddeld/licht boven-gemiddeld (8 t/m 11) (vervolg)			
Groep 11			
Groningen	Groningen	184,675	1.2%
Leeuwarden	Friesland	93,601	0.8%
Deventer	Overijssel	97,698	0.5%
Enschede	Overijssel	156,045	0.1%
Zwolle	Overijssel	117,663	0.7%
Arnhem	Gelderland	145,417	0.3%
Nijmegen	Gelderland	161,675	0.7%
Wageningen	Gelderland	36,715	0.3%
Utrecht	Utrecht	299,484	1.6%
Amsterdam	Noord-Holland	757,861	0.6%
Haarlem	Noord-Holland	148,220	0.1%
Delft	Zuid-Holland	96,534	0.7%
's-Gravenhage	Zuid-Holland	482,742	0.4%
Leiden	Zuid-Holland	116,936	0.0%
Rotterdam	Zuid-Holland	584,107	0.0%
Breda	Noord-Brabant	171,946	0.5%
Eindhoven	Noord-Brabant	212,324	0.2%
Tilburg	Noord-Brabant	203,482	0.3%
Maastricht	Limburg	118,355	-0.4%
Groepstotaal		4,185,480	0.5%
Bovengemiddeld (12 t/m 14)			
Groep 12			
Kampen	Overijssel	49,897	0.3%
Staphorst	Overijssel	16,008	0.0%
Tubbergen	Overijssel	20,999	-0.4%
Twenterand	Overijssel	33,584	-0.2%
Rijssen-Holten	Overijssel	36,779	0.1%
Noordoostpolder	Flevoland	45,753	0.6%
Urk	Flevoland	18,066	0.5%
Dronten	Flevoland	39,157	0.6%
Barneveld	Gelderland	52,061	0.3%
Elburg	Gelderland	22,126	0.3%
Oldebroek	Gelderland	22,637	-0.1%
Neder-Betuwe	Gelderland	22,561	-0.8%
Renswoude	Utrecht	4,532	0.1%
Andijk	Noord-Holland	6,476	0.2%
Anna Paulowna	Noord-Holland	14,148	-0.2%
Niedorp	Noord-Holland	12,141	0.9%
Medemblik	Noord-Holland	27,050	0.1%
Wervershoof	Noord-Holland	8,704	-0.2%
Zijpe	Noord-Holland	11,545	0.2%
Koggenland	Noord-Holland	21,807	0.4%
Nieuw-Lekkerland	Zuid-Holland	9,513	-0.3%
Aalburg	Noord-Brabant	12,569	0.2%
Asten	Noord-Brabant	16,372	0.3%
Boekel	Noord-Brabant	9,698	-0.1%
Sevenum	Limburg	7,700	0.1%
Groepstotaal		541,883	0.2%

Gemeente	Provincie	Inwoners 1-1-2009	PEARL 2009-2025 % per jaar
Bovengemiddeld (12 t/m 14) (vervolg)			
Groep 13			
Slochteren	Groningen	15,582	-0.2%
Assen	Drenthe	66,215	0.8%
Lelystad	Flevoland	73,793	0.8%
Harderwijk	Gelderland	43,078	0.4%
Tiel	Gelderland	41,096	0.2%
Lingewaard	Gelderland	45,077	0.6%
Rhenen	Utrecht	18,829	-0.2%
Aalsmeer	Noord-Holland	28,026	0.9%
Heemskerk	Noord-Holland	38,518	0.1%
Purmerend	Noord-Holland	78,850	0.3%
Schagen	Noord-Holland	18,774	0.5%
Wieringen	Noord-Holland	8,678	0.1%
Drechterland	Noord-Holland	19,083	0.3%
Middelharnis	Zuid-Holland	17,991	-0.1%
Oud-Beijerland	Zuid-Holland	23,739	-0.3%
Tholen	Zeeland	25,349	0.0%
Baarle-Nassau	Noord-Brabant	6,672	-0.3%
Etten-Leur	Noord-Brabant	41,022	0.0%
Meijel	Limburg	5,987	0.1%
Nederweert	Limburg	16,708	-0.3%
Groepstotaal		633,067	0.3%
Groep 14			
Almere	Flevoland	185,937	1.3%
Zeewolde	Flevoland	20,790	0.9%
Overbetuwe	Gelderland	45,067	0.4%
Houten	Utrecht	47,273	0.1%
Haarlemmermeer	Noord-Holland	142,110	0.9%
Heerhugowaard	Noord-Holland	50,896	0.9%
Langedijk	Noord-Holland	26,907	0.5%
Schermer	Noord-Holland	5,326	0.1%
Barendrecht	Zuid-Holland	45,941	-0.2%
Hendrik-Ido-Ambacht	Zuid-Holland	25,853	0.9%
Albrandswaard	Zuid-Holland	22,848	0.1%
Lansingerland	Zuid-Holland	51,050	1.0%
Pijnacker-Nootdorp	Zuid-Holland	45,791	1.3%
Groepstotaal		715,789	0.8%

